

ТАМА ЦРТА СВЕТЛО

(Бранислав Живановић: *Црно свејло*, Адреса, Нови Сад, 2012)

Друга књига сваког аутора је једнако битна као и прва, јер доказује не само свој, већ и квалитет првенца који је можда резултат случајности. У случају Бранислава Живановића, друга збирка поезије *Црно свејло* долази две године након збирке *Поилегало* („Бистрица“, Нови Сад и „Логос“, Бачка Паланка), која је добила Бранкову награду за најбољу прву песничку књигу 2010. године, а њоме аутор утврђује неке раније идеје, надограђује их новим и наговештава шта читаоци могу да очекују од њега у будућности. Напослетку, ова збирка на више начина дефинише претходну: она је одличан наставак *Поилегала* и доказује да је то издање незаслужено остало незапажено.

Живановићева нова збирка се састоји од пет циклуса уоквирених прологом и епилогом, а сваки од њих садржи по осам песама, с тим што први укључује додатних осам „сакривених“ у фуснотама, и тако се долази до округлог броја од педесет тематски и формално врло прецизно распоређених целина. Као могућом претечом овој збирци се може сматрати песма „Угаси светло да се боље чујемо“ из претходне која уводи идеју о односу светла, таме и стварности, али и наговештава критичарску особину песника која у овој збирци долази до изражаја. За разлику од аутора код којих мотив светлости често буди наду у брзи исход тешке ситуације, за Живановића однос светлости и таме није увек једнозначан и позитиван. Користећи његову амбивалентност, он пева о положају језика и песништва у модерном друштву користећи пародију, иронију и сатиру којима прецизно дијагностикује тренутно стање света око себе.

Најинтригантнија и најкомпликованија песма свакако јесте пролошка, „Пожар црта сенке“. Њен поднаслов „*chiaro scuro*“, *свејло* и *тама*, уводи мотив борбе ове две супротности у збирци *Црно свејло*, а сама песма се наставља на насловну из збирке *Поилегало* која се у њој налази у своје две варијанте у форми огледала: стихови прве песме су у другој поређани од последњег према првом. Оваква инверзија доводи до поновног читања истог текста на изврнут начин, новог смисла и разумевања. У случају пролошке песме нове збирке, она такође има свој „пар“, а то је епилошка песма „Сенке црта пожар“. Оне су написане тако да нису изокренути само стихови, већ и свака појединачна реч у њима и тако се добија форма амбиграма (нпр. „Свим бојама се бојимо, па безбојан је страх,/ палимпсест за *rewritable disc*, свест пали стих“ и „Стих пали свест, *disc rewritable* за палимпсест,/ страх је безбојан, па бојимо се бојама свим“). У игри речи се, дакле, огледа игра светлости и таме: ове две песме представљају јин и јанг, антипode и негативе, почетак и крај збирке (пролог и епилог су, уосталом, насловљени „0→1“ и „1→0“), тј. њену црну и белу крајност.

Свака од осам песама уводног циклуса „Прескакање сенке“ крије још по једну коју песник поставља у фусноту изведену из једне речи оригиналне песме. Ових додатних осам целина се не налазе у садржају и формално остају неименоване, већ се само одређују на основу речи из којих су изведене („светлост“, „тама“, „облик“, „тело“, „боја“, „положај“, „близина“ и „удаљеност“). Њихов смисао се стога тражи управо у односу који формирају са песмама из којих „настају“. Тако, на пример, прва песма, „Вечерас речи су на мојој страни“, читаоца уводи у причу о положају песника окруженог светлом и тамом који нису ограничени само на његово тело, већ доводе до контемплација ван њега, а уз реч „светлост“ је постављена фуснота у којој се налази песма која почиње стиховима: „Молитва лучоноши – петао зазива дан,/ за изнемоглу вечер свици су твој фењер“ и проширује идеју из основне песме. Што се тиче тематског оквира циклуса, он је махом везан уз сукоб песника са самим собом: у непрекидном превирању које га дефинише, он открива о чему размишља у претежно ноћним сатима, како перципира однос светлости и таме, на који начин схвата положај уметности и поезије данас и како дефинише свој песнички идентитет.

Наслов другог циклуса „Лимес“ у себи крије појам граничне вредности или утврђене границе, али оно на шта Живановић алудира јесте граница додиром ка којој иде његова поезија. Овај циклус отвара посве индикативна песма „Несигурност“ у којој песник врло отворено изражава управо *ѿо*: он изјављује да му је двадесет и седам и пита се да ли ће преживети ту фамозну годину или ће постати један од чланова тзв. „клуба 27“ којем припадају уметници које експлицитно наводи: Георг Тракл, Џими Хендрикс, Џенис Џоплин, Џим Морисон, Бранко Миљковић. Након ове следе песме чије су теме потпуно личне – „19022011“, „Матрикула“, „Трећи човек“ и „Лимес“ – у којима песник описује делове своје интиме и поетике, пут на породично славље, разговор са пријатељем и дефинисање себе као песника и уметника. Циклус завршава песма „Смрт и четврт“ написана у уметничкој колонији „Мирослав Антић“ 2011. године у којој се Живановић осврће на вредност дела тог песника, а реч „четврт“ у њеном загонетном наслову заправо означава двадесет и пет година од смрти Антића.

Иако појам „гумена соба“ означава специјалну просторију у психијатријској установи, затвору или некој другој институцији сличне намере у којој се пацијенти чувају ради испитивања, изолације, превентиве или третмана, Живановићев средишњи циклус који носи то име означава благо другачију собу. Сврха и његове гумене собе јесте да се у њој проведе време опсервације и епифаније, али је у овом случају он тај који посматра самог себе и ствара, па песме овог циклуса представљају интиму песниковог простора у којем он живи, ради, пише. Детаљи у њему су каткад јасно изражени већ у насловима као што су „Радни 100“ (уједно најразигранији пример манипулације речима и значењима у којој се одређене речи или слогови замењују бројевима: „7 за радни 100/ на5 и нисам начи100/ к8 и зашто је 100лица тврда“) и „Лампа“, а чешће загонетно скривене и остављене читаоцима на дешифровање. Стога циклус „Гумена соба“ представља скоро потпуно изолацију приликом стварања, што кулминира у песми „Кожа“ стиховима „У својој сам рупи од иловаче смрадне,/ катанац на вратима са унутрашње стране“ који најјасније оцртавају утицај гумене собе на песничку личност. Призивајући алегорију пећине у песми „Пећина“, Живановић алудира на

мотив ватре и светлости који се провлачи кроз збирку *Црно свећило* и записује своје виђење односа појединца и друштва данас, те закључује колико је битно пронаћи тај уникатни део стварности неопходан не само њему као уметнику, већ и свим читаоцима који живе у модерном свету који више подсећа на арену и симулацију него на стварност: „Пронаћи Пећину/ и избећи Већину;/ пронаћи Ватру/ у светском Спектаклу.“

Наслов наредног циклуса „Данајски дарови“ крије добро познат мотив подмуклог дара којег се треба чувати јер доноси несрећу. Међутим, зашто песник овде призива слику поклона који одмаже и шта то он види као такав поклон? Читањем се увиђа јасна намера аутора да испољи личну и каткад врло оштру и свеобухватну критику стања у којем се цивилизација данас налази. Тако се у овим песмама чита критика одговорности друштва („Кеса“), поретка који се превише ослања на дигитални свет („Лапот“), јединке изгубљене у мноштву („Дигитална кула: заборављено памћење“ и „У земљи Лотофага“), љубави која је данас скоро банализована („Песмсма“ – записана у форми *sms* поруке у којој је укључено име пошљаоца, број употребљених карактера, „смајли“, број оператера и датум и време слања, те тако изгледа као *print screen* екрана телефона и на посве саркастичан начин показује на шта се свело писање поезије – и писање уопште – модерне генерације), те статуса уметности („Младежи, ожиљци и друга ордења“), поезије („Рецепт за писање савремене поезије“) и самих аутора („Аплаузи“). Ипак, евидентно је да Живановић не критикује ради саме критике, већ зато што схвата да се друштво само уз помоћ овакве врсте осврта може пробудити и осветити. Најоштрија критика се проналази у песмама у којима се аутор обраћа књижевној сцени. Тако, на пример, песма „Аплаузи“ даје скептичан поглед на тренутно стање поезије и песника и по свом сатиричном и хумористичном тону делимично подсећа на песму Војислава Деспотова „Десет дека душе“. Још један пример разиграности језика којој се Живановић препушта уз очигледну иронију јесте песма „Рецепт за писање савремене поезије“ чији поднаслов открива да је написана „према песми једног нобеловца“. Иако не открива ко је у питању, овде аутор „преписује“ дело тог песника, али уместо правих речи записује њихове врсте и тако буквално даје предлог за писање у који песници могу да убаце избор речи по својој жељи, али да поштују одређене задате форме, чиме се чар стварања намерно пародијски обесмишљава. На крају, чак се и у овом циклусу пуном критике крије интимна љубав према поезији. Тако се песма „Младежи, ожиљци и друга ордења“ завршава стиховима: „Извешћу те из подрума влажног мрака, Песмо,/ време је да се нешто напокон догоди“, којима аутор доказује своју приврженост лирици.

Последњи циклус „Скотом. Дандала“ носи најинтригантније име: Живановић његовим насловом комбинује медицински термин „скотом“ који означава тачкасте мрље у видном пољу и реч „дандала“ која је његова лична, благо промењена верзија појма „мандала“ – схематског приказа свемира у хиндуизму и будизму, те симбола настојања ка постизању поновног јединства „ја“ код Јунга. Ако се споје ова два схватања, мандала се укратко може посматрати као цртеж сопства, а наслов целог циклуса тако алудира на сопство које се у виду мрље крије у оку песника. Овај циклус представља најинтимнији однос према поезији: аутор је дефинише на разне начине и изражава свој став и осећања према њој, али и дефинише себе помоћу ње. Тако се, на пример,

песма „Робинсејада“, завршава снажним исказом: „Самом себи ћу бесмртност да почнем –/ и кроз песму, кроз реч, кроз хук заувек се враћати!“, који је мешавина гинзберговског урлика, убеђења и вере у поезију. У овом циклусу је и песма „Мрља“, најављена у наслову, која буквално комбинује мрљу у видном пољу и цртеж сопства. У њој Живановић долази до епифаније: поезија је заправо та мрља у очима песника, а њен продукт – сама песма – је заправо отисак његове душе. Тако ова песма постаје можда и најбитнији аутопоетички запис и исповест суштине односа аутора према уметности. Напоследку, завршна песма овог циклуса је „Дандала“, у којој песник кулминира до тада изнете идеје и наводи да је његова лирика заправо „певање са главом на пању“, признаје значај светлости и таме („Пустιο сам речи да попију светло:/ једне беле су ноћу, а црне дању,/ друге беле су дању, а црне ноћу“), провлачи нит критике и ироније („Занемеле музе шашољене пером/ по табанима откривају тајну/ песми како да памти уместо нас“) и истиче да пева као да и не увиђа све проблеме света и не зна да они неће нестати, те се потпуно препушта поезији уместо свакодневним искушењима: „Ја само пишем као да не лежим/ испод секире и не видим/ да ће се то ишта променити.“

Збирка *Црно свејло* очигледно представља битан напредак у одређењу даљег израза Бранислава Живановића и манифестује његово ослобађање од окова традиције и форме. Она доводи у питање постулате на којима леже данашње друштво и свет технологије који га покреће, али не банално, већ врло префињеним и прецизним изразом који обилује пародијом, иронијом и ерудицијом. Она је и критика и представа света која изазива читаоце да самостално дођу до одговора на питање каква је данашња стварност. Аутор очигледно сматра да је она вештачка, поремећена, уништена, блештава и више налик симулакруму и спектаклу него нечему што доноси смисао, али, напоследку, читаоцима оставља дилему: да ли је данашњица светлост или тама или црно светло?